

Боднарчук В.Д.

кафедра художньої кераміки

Львівська національна Академія мистецтв

ГРУПОВІ МИСТЕЦЬКІ АКЦІЇ У ЛЬВІВСЬКІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ КЕРАМІЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Анотація. У другій половині ХХ століття львівська кераміка творить один з головних напрямків розвитку українського професійного декоративно-прикладного мистецтва. Починаючи з 1960-х років всеукраїнські та міжнародні групові акції займають особливе місце у художньому середовищі.

Ключові слова: художня кераміка декоративно-прикладне мистецтво, групові мистецькі акції.

Аннотация. Боднарчук В.Д. Групповые художественные акции в львовской профессиональной керамике второй половины ХХ века. Во второй половине ХХ века львовская керамика образует одно из главных направлений развития украинского профессионального декоративно-прикладного искусства. Начиная с 1960-х годов всеукраинские и международные групповые акции занимают особое место в художественной среде.

Ключевые слова: художественная керамика, декоративно-прикладное искусство, групповые акции.

Annotation. V. D. Bodnarchuk. Group art actions in the Lviv professional ceramics of the second half of XX century. In second half of the XX century Lviv ceramics made one of the main trends in the field of ukrainian decorative and applied art. From 1960s all-ukrainian and international group art actions take important place in the artist's milieu.

Key words: ceramics, decorative and applied art, group art actions.

Постановка проблеми. Професійне декоративно-ужиткове мистецтво другої половини ХХ ст. займає особливе місце в новітній українській історії. Його активний розвиток позначений, насамперед, зародженням у Львові професійної художньої кераміки. Серед багатьох інших факторів, важливу роль в її становленні відіграли колективні мистецькі акції. Вони гуртували митців-керамістів на основі професійних інтересів, сприяли популяризації кераміки, залученню до творчої праці молодих художників.

Аналіз публікацій. Декоративно-ужиткове мистецтво другої половини ХХ ст., зокрема, професійна художня кераміка, стали предметом дослідження багатьох учених. До нього зверталось чимало дослідників, наприклад, Голубець О.М. (Львівська кераміка. – К.: Наукова думка, 1991 – 120 с.); Кара-Васильєва Т. та Чегусова З. (Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках “великого стилю”. – К.: Либідь, 2005. – 280 с., іл.); Лашук Ю. (Шляхи розвитку української кераміки за останні півстоліття // Укр. мистецтвознавство. – 1968. – Вип. 2. – С. 131 – 135); Островський Г. (“Митець” Роман Петрук // Декоративное искусство СССР. – 1982. - № 6. – С. 13 – 14); Петрякова Ф. (Виставка чотирьох // Жовтень. – 1973. - № 3. – С. 140 – 144); Яців Р. (Митці сучасності // Львівщина: Історико-культурні та красназавчі нариси. – Львів: Центр Європи, 1998. – С. 371 – 388) та інші. Згадані автори відзначали широкий діапазон явищ, а також докорінні переміни, які відбувалися у сферах професійної художньої кераміки. Роль колективних мистецьких акцій згадувалася, однак зазвичай побіжно, принагідно. Тому на цій темі варто зупинитися детальніше.

Мета роботи – дослідження та виявлення особливої ролі колективних мистецьких акцій у розвитку львівської професійної художньої кераміки другої половини ХХ ст.

Результати дослідження. Серед колективних мистецьких акцій, які організовувалися за радянських часів, можемо виділити декілька їх типів – місцевого, республіканського, всесоюзного та міжнародного значення. Перші три набували вирішального значення для вступу у члени Спілки художників. Однак для самих митців найважливішими і найпрестижнішими були, безумовно, акції міжнародного значення. Їхньою організацією займалися владні московські структури найвищого рівня.

Після “відлиги” 1960-их років і часткового підняття “залізної завіси” ситуація складається таким чином, що провідні столичні фахівці змушені були “постійно дбати про певний рівень презентації радянського мистецтва за кордоном, творення ілюзій присутньої в СРСР творчої свободи і постійне “підживлення” образу “соціалізму з людським обличчям”... Тому вони намагаються старанно селекціонувати авторів і їхні твори в різних частинах величезної імперії, шукають можливі варіанти розумного компромісу. Цілком природно, що найсвіжішими в цьому випадку виявляються ідеї художників, які значно пізніше потрапили у так звані “соціалістичний табір” – Литви, Латвії, Естонії і, безумовно, Західної України.” [2, 12].

Надійшла до редакції 24.06.2011

Основним центром розвитку професійної декоративної кераміки в той час стає Львів. Тут існує єдина в Україні у вищому навчальному закладі кафедра художньої кераміки при Львівському державному інституті прикладного і декоративного мистецтва. Подібно до своїх прибалтійських колег, керамістів Литви, Латвії та Естонії, художники Львова активно використовують можливість реалізації творчих експериментів в сферах декоративно-прикладного мистецтва, яке не підлягає надто прискіпливому ідеологічному контролю. Їхні тогочасні творчі знахідки цілком можливо зіставляти зі здобутками колег за кордоном, а тому зацікавлення з столичних, московських фахівців було цілком закономірним.

Активне розгортання міжнародних контактів – одна з характерних рис мистецького життя Львова 1970-х – середини 1980-х років. З одного боку, відбувалося розширення згаданих вище зв'язків з художниками-керамістами колишнього СРСР, з іншого – вихід на міжнародні мистецькі виставки, конкурси і симпозиуми (насамперед найпрестижніші в італійській Фаєнці і французькому Валорисі). Хоч участь у подібних акціях не означала можливості поїздки за кордон, важливим було хоча б ознайомлення з каталогом та усвідомлення того, що твоя праця не є даремною.

Велику роль у становленні львівської професійної кераміки відіграли виставки “Львівська кераміка”. Нагадаємо, що їх організація була призупинена на початку 1970-х років (до 1987 року). Безпосереднім ініціатором “Львівської кераміки” на початку 1960-х рр. була кафедра художньої кераміки ЛДПДМ. Керував нею на той час Юрій Лашук, а студентами були визначні в майбутньому художники – А.Бокотей, П.Маркович, І.Марчук, Л.Медвідь, З.Флінта. Результатом активних зусиль кафедри стала організація вернісажів у 1961 і 1963 роках. Перший з них називалася “Від Трипілля до сучасності” і виявив широкий спектр проблем, пов'язаних з давніми традиціями і новітніми тенденціями розвитку мистецтва глини і вогню [1, 27].

Наступна виставка була проведена у 1967 р. разом із тематичною конференцією “Українська кераміка – 50 років”. Не цей раз художники-керамісти представили більше робіт експериментального характеру. За оцінками провідних московських фахівців, “... у Львові сформувалася самостійна керамічна школа, яка має загальні риси як з українським мистецтвом, так і з культурою інших країн, зокрема Угорщини, Чехословаччини і Польщі” [5, 42].

Художня кераміка набирала нових рис та властивостей. Помітними її ознаками стало значне збільшення розмірів, втрата утилітарних властивостей, прагнення до тактичного контакту з архітектурним середовищем. У першій половині 1960-х років були створені праці, які можемо зараховувати до рангу класичних в ділянці сучасної кераміки. Вони увійшли у якості ілюстративного матеріалу до низки видань. Це, насамперед, композиції відомого художника і педагога Тараса Драгана – декоративний свічник “Аркан” і ваза “Карпатська легенда”, оригінальні композиції Тараса

Левківа, виконані на гончарному крузі – “Козак б'є в літаври”, “Троїста музика”, “Чугайстер”.

Подальші інтенсивні пошуки продемонструвала четверта виставка “Львівська кераміка” (1972). До досвідчених митців на ній долучилося нове покоління талановитої молоді, яке внесло чимало свіжих пропозицій та оригінальних помислів. Однак, як уже згадувалося, надалі організація виставок була перервана. Це не завадило керамістам задавати творчу атмосферу у Львові. Їхній творчий колектив на початку 1970-их років включав досвідчених художників – Я.Захарчишина, З.Березу, М.Гладкого, Б.Горбалука, Г.Кічулу, В.Кондратюка, М.Кордіяку, І.Малишка, І.Томчука і молодих, творчо активних випускників кафедри художньої кераміки ЛДПДМ – О.Безпалків, В.Гудака, Т.Левківа, М.Кравченко, М.Курочку, Р.Петрука, Г.Ошуркевич, М.Савку-Качмар, І.Туманову, Н.Федчун, З.Флінту, Я.Шеремету і багатьох ін [6].

Важливим моментом для подальшого утвердження львівської кераміки стала участь художників у всесоюзних симпозиумах “Кераміка СРСР”, які відбулися у Вільнюсі в 1971 і 1975 роках. У спілкуванні з багатьма колегами з фаху вони зуміли привернути увагу столичних структур, які відповідали за позитивну репрезентацію радянського декоративно-прикладного мистецтва за кордоном. Оцінюючи здобутки наших митців у Вільнюсі, провідні мистецтвознавці відзначали, що “київська кераміка майже повністю лежить в руслі народних традицій, звернена до образів і форм минулого... інколи буває важко провести грань, де закінчується творчість народного майстра і де починається мистецтво художника... складається враження, що керамісти західних областей України (м. Львів) активніше працюють над творами сучасного характеру., прагнуть оволодіти досягненнями художньої культури в ширшому плані” [4, 12].

З середини 1970-х рр. львівські художники стають постійними учасниками всесоюзних творчих груп з професійної декоративної кераміки, які збираються у невеличкому містечку Дзінтарі в Латвії. Ці групи формуються цільово, фахівцями з Москви, за спеціальними запрошеннями. За результатами їхньої праці спеціальні комісії відбирають товари для участі у міжнародних конкурсах художньої кераміки у Фаєнці (Італія) і Валлорисі (Франція).

Розвиваючись в активному творчому спілкуванні та засвоюючи найновіші ідеї і тенденції, львівська кераміка здобуває зростаючий авторитет та активно розширює коло творчих експериментів. Зауважимо, що цей факт викликав відверте роздратування тогочасного керівництва у Києві, де діяльність художника-кераміста зводилася до практичного наслідування чи своєрідного вдосконалення народних традицій на рівні професійної творчості. Не випадковою була, зокрема, реакція київських владних структур на відкриття тут першої персональної виставки Тараса Левківа (1979): “Висловивши своє негативне враження підчас закритого перегляду експозиції, “цензори-ідеологи” все ж таки не наважилися офіційно заборонити вернісаж,

але у пресі незабаром організували статтю під надто красномовною назвою “Збочивши на манівці” [2, 12].

Твори Тараса Левківа першими потрапили на міжнародні виставки. Серед п'яти представників від СРСР, він був єдиним від України, хто був представлений у Франції, на 3-ому міжнародному бієнале художньої кераміки у Валорісі (1972). Його оригінальні композиції були зауважені і нагороджені почесним дипломом. Ця відзнака надала художнику подальшої впевненості, стала дієвим стимулом для наступних експериментів, використання найрізноманітніших матеріалів і технік.

Продовжуючи ініціативу, розпочату Т.Левківим, в період 1970-х – середини 1980-х років інші львівські керамісти брали участь у міжнародних виставках художньої кераміки і нагороджувалися почесними дипломами. З. Флінта – Фаєнца 1974; Р. Петрук – Фаєнца 1975; І. Туманова – Фаєнца 1978; Я. Мотика – Валлоріс 1980; З. Береза – Валлоріс 1980; І. Ковалевич – Фаєнца 1984 та інші). Продовжує виставляти за кордоном свої твори Т. Левків – Фаєнца 1974, 1978, 1979, Валлоріс 1980; Найвищим здобутком львівських керамістів стала одна з почесних нагород, яку у 1986 р. отримала праця Нелі Федчун зі символічною назвою – “Скіфські баби”.

Після 15-річної перерви, у 1987 р. у Львові були відновлені виставки “Львівська кераміка”, які до сьогодні відбуваються періодично, засвідчують творчу активність старшого покоління керамістів і молоді. Кераміка у Львові продовжує розвиватися, незважаючи на значні складнощі, насамперед, відсутність матеріально-технічної бази. Остаточного занепаду голова львівської кераміки – Львівська експериментальна кераміко-скульптурна фабрика. В останні роки закрилися практично усі українські фарфорові та фаянсові заводи, на яких довгі роки успішно працювали випускники львівського художнього інституту.

Однак, навіть у таких нелегких умовах мистецтво художньої кераміки не втрачає популярності. Подальшому розвитку цього традиційного різновиду декоративно-прикладного мистецтва сприяє активна діяльність кафедри художньої кераміки Львівської національної академії мистецтв. У своїй повсякденній роботі колектив кафедри використовує згаданий вище довід проведення пленерів, конкурсів та симпозіумів. Одним з яскравих прикладів є Міжнародний студентський конкурс міні-кераміки за участю представників України, Польщі і Литви. Він проходив 26 – 31 березня 2007 р. в майстернях Львівської національної академії мистецтв та Львівського державного коледжу декоративного та ужиткового мистецтва ім. І. Труша. До участі у конкурсі були запрошені студенти мистецьких академій, де існують кафедри художньої кераміки або відповідні спеціалізації – Львова, Вільнюса, Варшави, Вроцлава, Гданська. Метою конкурсу стали: виявлення аналогічних рис та відмінностей, координація спільних зусиль, налагодження постійних контактів між кафедрами художньої кераміки та молодим поколінням митців-кераміків.

Акція проводилася за участю громадської мистецької організації “Інформаційно-мистецький центр 365”, очолюваної відомим керамологом, мистецтвознавцем О.Голубцем. Організаторами конкурсу була придумана оригінальна конкурсна тема – “Внутрішній світ глечика”. Її трактування передбачало осмислення посудини “філософсько-гротескного простору, який бажаємо відкрити і в якому усе може статися...” [5, 2]. Крім конкурсної програми, кожен учасник проекту мав представити одну готову роботу на вільну тему, розміри якої не перевищують 21 см. (саме таким є загальноприйнятий стандарт міні-кераміки). Студентам пропонувалося застосування різноманітних технологічних прийомів та матеріалів – фаянсова чи шамотна маса, гончарна глина, виконання творів на гончарному колі чи шляхом ручного ліплення. Для підведення підсумків було створене спеціальне Жюрі. Воно визначило лауреатів нагород, які були вручені під час проведення виставки у Культурно-мистецькому центрі “Дзига” 31 березня 2007 р.

Висновки. Групові акції надалі займають важливе місце у творчому середовищі львівської художньої кераміки. До участі у них залучається молоде покоління студентів та випускників спеціалізованої кафедри Львівської національної академії мистецтв. Колектив кафедри стимулює взаємовигідне налагодження контактів із своїми колегами за кордоном, обмін актуальною інформацією. Яскравим свідченням сказаному стали презентації кафедр художньої кераміки, проведені студентами України, Польщі і Литви у рамках Міжнародного студентського конкурсу міні-кераміки 26 – 31 березня 2007 р.

Подальші дослідження планується проводити у руслі поглибленого та всебічного дослідження процесів розвитку сучасної української художньої кераміки.

Література:

1. Голубець О. Львівська кераміка. – К.: Наукова думка, 1991. – 120 с.
2. Голубець О.М. Між свободою і тоталітаризмом: Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття. – Львів: Академ. експрес, 2001. – 176 с., 152 іл.
3. Кара-Васільєва Т. Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ ст. У пошуках великого стилю. – Київ: “Либідь”, 2005. – 280 с., іл.
4. Крюкова И. Национальные школы советской керамики // Декоративное искусство СССР. – 1972. - № 1. - С. 8 – 11.
5. Кума Х. О национальных школах // Декоративное искусство СССР. – 1976. - № 3. – С. 40 - 43.
6. Чегусова З. “Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття: 200 імен”. – Київ: ЗАТ “Атлант Ю Ем Сі”, 2002.